

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ความต้องการใช้น้ำของมนุษย์นั้นวันจะเพิ่มปริมาณมากยิ่งขึ้น มนุษย์ต้องการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งใช้น้ำในภาคการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและธุรกิจการค้า จึงก่อให้เกิดปัญหาการเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำเมื่อผ่านกระบวนการใช้น้ำ (ประสพสุข พันธ์ประยูร, 2532)

ปัญหาน้ำเสียอันเกิดจากการใช้น้ำในการอุปโภคในครัวเรือน ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ อย่างมาก หรือเพิ่มมลพิษให้แก่ทรัพยากรน้ำและมีผลเชื่อมโยงต่อการใช้น้ำของสังคมที่อยู่บริเวณท้ายแหล่งน้ำ (เสถียร ศรีบุญเรือง, 2547)

ปัญหาคุณภาพน้ำในลำคลองที่ไหลผ่านชุมชนเมืองจะมีความสกปรก เนื่องจากบ้านเรือนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่จะไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยให้ไหลลงสู่ลำคลอง (ศิริกัญญา ไพโรจน์บริบูรณ์, 2530) คลองแม่ข่าเป็นคลองหนึ่งที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนเมือง โดยเฉพาะตำบลช้างคลาน ซึ่งเป็นย่านธุรกิจการค้า ที่อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น และเบาบาง ในอดีตคลองแม่ข่าใช้เป็นคลองที่ส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำนา แต่ในปัจจุบันนี้พื้นที่ทำนาที่อยู่ทางด้านทิศใต้ติดกับพื้นที่ตำบลป่าแดดและตำบลหายยา ได้เปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่สวนและที่รกร้างว่างเปล่าเพื่อรอการพัฒนาต่อไป ดังนั้นคลองแม่ข่าได้กลายเป็นคลองรับน้ำฝนและน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้คลองแม่ข่า เป็นผลให้คุณภาพของน้ำในคลองแม่ข่าลดต่ำลง จนไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงรายงานการวิเคราะห์คุณภาพน้ำในคลองแม่ข่า ตั้งแต่เดือน มกราคม – ธันวาคม 2546 ของกองช่างสุขาภิบาล สำนักการช่าง เทศบาลนครเชียงใหม่

สถานที่เก็บตัวอย่างน้ำ	pH (มก/ล)	COD (มก/ล)	BOD (มก/ล)	SS (มก/ล)
1. คลองแม่ข่าบริเวณหลัง โรงพยาบาลลานนาที่สะพานเวสาลี	6.5 - 8.1	12.5 - 58.6	3.7 - 35.2	9.0 - 21.0
2. คลองแม่ข่าข้าง โรงพยาบาลเซนต์ปีเตอร์	6.4 - 8.3	9.6 - 67.3	2.1 - 23.9	5.0 - 27.0
3. คลองแม่ข่าที่ไหลผ่านสะพานชุมชนคลองเงิน	6.5 - 7.9	19.3 - 93.9	4.6 - 42.2	10.0 - 29.0
4. คลองแม่ข่าที่ไหลผ่านสะพานลอยเคราะห์	6.4 - 7.4	7.2 - 120.0	5.3 - 41.4	7.0 - 93.0

หมายเหตุ : pH = ความเป็นกรด - ต่าง
 COD = ความสกปรกของน้ำเสีย
 BOD = ออกซิเจนละลายในน้ำ
 SS = สารแขวนลอย

จากรายงานการวิเคราะห์คุณภาพน้ำในคลองแม่ข่า ตั้งแต่เดือน มกราคม – ธันวาคม 2546 พบว่าคุณภาพของน้ำในลำคลองแม่ข่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คือมีปริมาณค่าออกซิเจนละลายในน้ำต่ำ มีการปนเปื้อนของสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์จำนวนมาก เป็นผลให้คุณภาพของน้ำลดต่ำลงเรื่อยๆ โดยมีสาเหตุเกิดจากน้ำเสียของอาคารบ้านเรือนที่ไหลลงสู่คลองแม่ข่าและการทิ้งขยะ รวมทั้งเกิดจากการขยายตัวของชุมชนอย่างไร้ทิศทาง นอกจากนี้ยังขาดมาตรการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพจากภาครัฐ มีผลทำให้น้ำในคลองแม่ข่ามีคุณภาพลดต่ำลงและมีแนวโน้มที่จะมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้คลองแม่ข่า ดังนั้นจำเป็นต้องกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก และรณรงค์เพื่อให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมช่วยกันรักษาคุณภาพน้ำมิให้สกปรกมากกว่านี้ ควรเริ่มขึ้นจากบุคคลแต่ละคนที่อยู่ในสังคมของครอบครัวอันเป็นชุมชนที่เล็กที่สุด โดยให้ทุกคนต้องมีส่วนร่วมและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ตลอดจนช่วยตักเตือนและแนะนำคนข้างเคียงให้มีจิตสำนึกในการลดการปนเปื้อนของน้ำ โดยไม่ปล่อยน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือนลงสู่ทางน้ำสาธารณะโดยตรง ให้ผ่านระบบบำบัดน้ำเสียก่อน รวมทั้งไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในคลองแม่ข่า ดังนั้นภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้ชุมชนหรือประชาชนเข้ามามีส่วนรับรู้และวางแผนการแก้ไขปัญหาด้วย ซึ่งที่ผ่านมามีประชาชนส่วนหนึ่งที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีความเข้าใจในปัญหาอย่างแท้จริง ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจก่อนที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538) การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมใดๆ ก็ตาม ถ้าประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ไม่มีส่วนร่วมในการรับรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมจะไม่สามารถดำเนินการให้เกิดความสำเร็จได้ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์,(2540) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ขึ้นอยู่กับการยอมรับและความผูกพันในกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ดังนั้นการรับรู้ปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่า จะมากนักน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านกายภาพและทางด้านจิตใจ ชูชีพ อ่อนสูงโคก,(2522) กล่าวว่า ลักษณะของสิ่งเร้าที่จะทำให้เกิดการรับรู้ นั้น จะต้องเป็นสิ่งเร้าที่มีลักษณะดึงดูดความสนใจของบุคคลได้ดี และ

ผู้รับรู้มีอวัยวะรับการสัมผัสอยู่ในสภาพปกติ และแปรความรู้สึที่ได้จากการสัมผัสออกมาเป็น อารมณ์ และพัฒนาเป็นเจตคติ แล้วเปลี่ยนมาเป็นพฤติกรรมกรรมการตอบสนอง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการ เปรียบเทียบลักษณะส่วนบุคคลต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียต่างกันอย่างไร การได้รับข่าวสารจากแหล่งสื่อต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียต่างกันอย่างไร และการรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากคร้วเรือนของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการ ปัญหาน้ำเสียอย่างไร ซึ่งผลของการศึกษาคั้งนี้ น่าจะนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้แก่หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคประชาชนได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการ สิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะส่วนบุคคลในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการปัญหาน้ำ เสียในคลองแม่ข่ายของประชาชนใน ตำบลข้างคลาน เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากคร้วเรือนกับการมีส่วนร่วม ในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

1. ลักษณะส่วนบุคคลของประชาชน ในชุมชน
 - 1.1 การศึกษา
 - 1.2. อาชีพ
 - 1.3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน
 - 1.4 การได้รับข่าวสาร
 - 1.5 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ปัญหาน้ำเสีย
2. การรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากคร้วเรือน

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมในการจัดการ ปัญหาน้ำเสีย

1.3 สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษา

1. ประชาชนที่มีลักษณะส่วนบุคคล (การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย) ที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียต่างกัน
2. การรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่า

จากการตั้งสมมติฐานที่มาจากลักษณะส่วนบุคคลด้าน การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าจากแหล่งสื่อ และ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย จะเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าแตกต่างกัน เนื่องจากประชาชนในตำบลช้างคลานมีการศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมมีจิตสำนึกในการรักษาคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าที่ไหลผ่านชุมชนมิให้เสื่อมโทรมลงมากกว่าเดิมต่างกัน และมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าต่างกัน ขณะเดียวกัน ประชาชนในตำบลช้างคลานมีหลากหลายอาชีพหรือมีอาชีพต่างกันย่อมมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าต่างกัน ขณะเดียวกันประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ปริมาณน้ำเสียในคลองแม่ข่าเพิ่มมากกว่าประชาชนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในระยะเวลาสั้น ย่อมมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าต่างกัน ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับน้ำเสียจากครัวเรือนจากสื่อต่างๆ บ่อยครั้ง อาจทำให้เกิดความสนใจและความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นการรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนจะนำไปสู่การจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่าได้อย่างถูกต้อง ขณะเดียวกันประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย จะเกิดจิตสำนึกที่เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่า

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงสำรวจ โดยศึกษาถึงการรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่า ในเขตตำบลช้างคลาน เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 3.6562 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2285.125 ไร่

1.4.2 ขอบเขตเนื้อหาศึกษา

ประกอบด้วยเนื้อหาในการศึกษาดังนี้ คือ

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับข่าวสารจากแหล่งสื่อต่างๆ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย และการรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือน

ตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสีย

1.4.3 ขอบเขตประชากรศึกษา

ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลช้างคลาน เทศบาลนครเชียงใหม่ มีประชากร 18,439 คน แยกเป็นเพศชาย 8,688 คน เพศหญิง 9,751 คน โดยทำการศึกษาเฉพาะครัวเรือนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับฝั่งคลองแม่ข่า ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับคลองแม่ข่า จำนวน 4 ชุมชน คือ

ชุมชนฟ้าใหม่ประตูก้อม	ประชากร	1,183 คน	จำนวน	250 ครัวเรือน
ชุมชนศรัทธาวัดหัวฝาย	ประชากร	412 คน	จำนวน	138 ครัวเรือน
ชุมชนลอยเคราะห์	ประชากร	530 คน	จำนวน	112 ครัวเรือน
ชุมชนช่างฆ้อง	ประชากร	578 คน	จำนวน	100 ครัวเรือน
รวม	ประชากร	2,703 คน	จำนวน	600 ครัวเรือน

ที่มา : พัฒนาชุมชนแขวงเมืองราย , 2546

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

การรับรู้ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือน หมายถึง ความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อปัญหาน้ำเสีย ที่เกิดจากการใช้น้ำอุปโภคบริโภคในครัวเรือนหรือผ่านกระบวนการใช้น้ำของครัวเรือน หรือการใช้น้ำประกอบกิจกรรมต่างๆ แล้วถูกปล่อยให้ไหลลงคลองแม่ข่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยได้รับรู้ข่าวสารและความถี่เกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย ในเขตพื้นที่ตำบลช้างคลาน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสีย หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา หรือหาสาเหตุของปัญหาเพื่อให้การปรึกษาหารือ และเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน หมายถึง จำนวนปีในการตั้งถิ่นฐานเป็นที่อยู่อาศัย
ในชุมชน เขตพื้นที่ตำบลข้างคลาน ตั้งแต่ปีแรกที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนจนถึงปีที่ทำการศึกษา

การได้รับข่าวสาร หมายถึง ระดับความถี่ของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาน้ำ
เสียในคลองแม่ข่า ในรอบ 1 ปี จากแหล่งข่าวสารต่างๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
และหอกระจายข่าว รวมทั้งจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน
และเพื่อนบ้าน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย หมายถึง ระดับความรู้ความเข้าใจของ
ประชาชนที่มีต่อสาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำเสียในคลองแม่ข่า ในเขตพื้นที่ตำบลข้างคลาน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved